

*Jeneverstoker, grossier in sterke drank,
koopman, koemelker, wethouder...*

Van de ondernemer Durk Louws Gorter te Kootstertille in de negentiende eeuw

Dit is een opname van bijzondere hoge ouderdom. De oude houten draaibrug op de voorgrond werd in 1882 vervangen door een grotere. Links: Café 'Op het Fortuin' met uithangbord. Rond 1973 was dit Café Kooistra te Kootstertille.

door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost

Voor de bevolking van Achtkarspen- len was de landbouw eeuwenlang het belangrijkste bestaansmiddel. In het begin overheerste het gemengd bedrijf, maar later kwam de nadruk steeds meer op de melkveehou- derij te liggen. In de loop van de negentiende eeuw werd echter de nijverheid en industrie een steeds belangrijker bron van werkgelegen- heid. Onder meer te Kootstertille bij het Kolonelsdiep waren er verschil- lende kleinere bedrijven, waaronder industriemolens, leerlooierijen, grut- terijen, blauwververijen, scheeps- timmerwerven en jeneverstokerijen. Tot 1959 was Kootstertille een buurtschap van het oude dorp Kooten, dat is ontstaan als agrarisch wegdoorp. De meeste boerderijen lagen aan de westzijde van de weg, wat nu de naam draagt van De Ko- aten en een drukke verkeersweg is geworden. De tweede rij boerderijen was gelegen aan de meer westelijk gelegen Opperkoatsterwei, een huidige landelijke weg, waar nog alle rust heerst. Het accent van het dorp kwam echter steeds meer te liggen op de dichtere bebouwing rond de brug over het Kolonelsdiep. Op oude kaarten staat hier dan ook "Kootstertille" aangegeven. Op de

kadastrale kaart van 1832 is deze dichte bebouwing al duidelijk te zien en in dat jaar zijn meerdere bedrijven, zoals bovengenoemd, ter plekke gevestigd. Volgens gegevens van het kadaster (1832), kon men hier onder andere de volgende mid- denstander vinden, zoals koop- en ambachtslieden, dus buurtgenoten van Durk Louws Gorter.

- Sytze Wytzes, kastelein. 2. Wed. Keimpes Annes Hoekstra, schipper.
- 3. Pier Douwes Kramer, koopman.
- 4. Freerk Jelles Brouwer, gortmaker.
- 4. Johannes Stevens van Kammen, houtkoper.
- 5. Yble Annes Faber, smid.
- 6. Alle Teyes, koopman.
- 7. Yble Dirks Veenstra, linnenwe- ver.
- 8. Willem Lieuwes Bijleveld, sloopstimmerman.
- 9. Alle Aans Groenhof, schipper.
- 10. Akke Fok- kens Hellinga, winkeliersche en 11. Aldert Jans Riddersma, timmerman.

Inleiding

Durk Louws Gorter, geboren 24 december 1794 te Kooten, trouwde op 29 mei 1819 in Achtkarspen met Sjoukje Taekes van der Kooi. In de periode 1820 tot 1839 kreeg het echtpaar negen kinderen. Bij de ge- boorte van het jongste kind Sjoukje, kwam de moeder Sjoukje te overlij-

den. Het beroep van vader Durk was veelzijdig, onder andere koemelker, jeneverstoker (destijds brander genoemd), koopman en slijter of grossier in sterke drank. Tijdens zijn huwelijk bouwde hij een flink bedrijf op en de omvang hiervan kunnen we lezen in een notariële akte, die in 1841 na het overlijden van zijn vrouw werd opgemaakt, een z.g. inventaris. In deze akte is sprake van een "Inventarisatie en beschrijving van alle de meubelen, gereedschappen zoo tot de huishou- ding als kostwinning behorende kleederen, linnen, zilverwerk, ge- reedgeld, titels en andere papieren in- en uitschulden, levend vee, en in het algemeen van alle roerende en onroerende goederen". In verband met de nalatenschap was het nodig dat het hele bezit schriftelijk werd vastgelegd.

De taxatie

Zo gebeurde het dan dat op 6 juli 1841 al deze bezittingen door een "deskundige, Luitjen Jitzes Feen- stra, plaatselijk commies, wonende te Stroobos onder Gerkesklooster, in tegenwoordigheid van alle be- langhebbenden onder aflegging van den eed en volgens zijn beste overtuiging werden gewaardeerd naar derzelve opregte waarde". Vervolgens werd er een rondgang gemaakt door het bedrijf en bracht men een bezoekje aan de volgende vertrekken: de oosterse kamer, het bovenkamertje, de keuken, de molkenkamer, het achterhuis en de schuur. Alles wat men daar aantrof werd nauwkeurig opgeschreven. De kostbaarste zaken in de oosterse kamer waren onder andere een op- gelegde mahoniehouten kabinet (f 85,-), een staartstukklok (f 35,-), en vier bedden met peluwen dekens en kussen (totaal f 200,-). In het ach- terhuis en de schuur werden onder meer getaxeerd een zwijnebak, kro- den, drie boerenwagens, een partij turf en baggelaar, een partij hooi, een overdekte wagen en een chais. Verder bleek uit "gehoudene aan- teekeningen door diverse personen wegens sterke drank" een bedrag verschuldigd was van f 1472,-. Ook trof men nog aan "twintig vaten bin- nenlandsch gedistilleerd", geschat op f 320,- en diverse mudden tarwe, rogge en mout.

De levende have waardeerde men op een bedrag van in totaal f 2390,-, waarvan de koeien voor een deel lie- pen op het "zoogenaamde Uitland" te Buitenpost.

Bezittingen, vorderingen en schulden

Er was een flink aantal eigendomsbewijzen aanwezig onder meer in verband met het bezit van diverse percelen weiland, een woning te Kootstertille, een boerderij in Groninger Opende, een halfsleten tjalkschip en een dubbele gestoelte in de kerk te Twijzel. Het uitlenen van geld via een notaris tegen een bepaalde rente was ook voor Gorter een bron van inkomsten. Voor een totaalbedrag van f 3530,- was dit het geval. Hier staat tegenover dat tevens weer vrij grote bedragen werden geleend. Durk Gorter was een koopman en kwam geregeld bij een notaris over de vloer om zijn geldzaken te regelen.

Vader Louw Klazes Gorter

Durk Louws Gorter was een zoon van Louw Klazes Gorter (1756) en Grietje Durks Kuipers (1758). We kunnen wel stellen dat zoon Durk in de voetsporen van zijn vader trad. Louw Klazes Gorter woonde ook aan het water bij de brug in de buurtschap Kootstertille, was onder andere ook boer, brander en lid van de raad van Achtkarspelen. Na de dood van zijn vrouw was het nodig dat door een notaris een inventaris en een akte van boedelscheiding werd opgemaakt en hierin kunnen we onder andere lezen hoe groot het financieel vermogen was in het jaar 1834. Naast het eigendom van een huis, erf en "brandery", waren er nog drie huizen in bezit, diverse percelen weiland onder Kootstertille en een vierde aandeel in het plaatselijke veerschip. Wat opvalt is het grote bedrag aan contant geld (ruim f 17000,-) dat op dat moment in huis was. Uiteindelijk kwam de notaris tot een berekening van een bedrag van "de gehele gemeenschap" ad f 46.630,65. Louw Klazes Gorter stierf in 1847 en bereikte een zeer hoge leeftijd van 90 jaar.

Gemeentebestuurder

Durk Louws Gorter is langdurig bij het bestuur van de gemeente Achtkarspelen betrokken geweest. Van 1840 tot 1851 was hij lid van de gemeenteraad en aansluitend daarna, wethouder tot april 1870. Het gemeenteverslag over de periode 1860 tot 1870, dat bewaard is gebleven, geeft ons een indruk over de ontwikkelingen in Achtkarspelen, die Gorter dus heeft meegemaakt.

Het verslag maakt onder andere melding van ongeveer 450 vaste "be-deelden" in het jaar 1868, de geringe lonen van de arbeiders, de behoefte aan harde of kunstwegen, omdat de meeste wegen in de winter bijna onbegaanbaar zijn. Aan het einde van genoemd jaar telde de gemeente 8789 inwoners. Heersende ziekten eisten ieder jaar hun tol, zoals difterie, roodvonk en vooral cholera. In verband met het uitbreken van laatstgenoemde ziekte, werd er op 7 juli 1866 een spoedeisende raadsvergadering belegd. In de notulen lezen we onder andere het volgende: "Aan de orde is punt 1, Cholera. De voorzitter deelt mede, dat hij gisteren den 6e dezer, 's morgens berigt van den heelmeester J.D. Los te Burum, heeft ontvangen, dat te Stroobos de Cholera is uitgebroken. Door deze ziekte zijn Jan Nannings van der Hoek te Gerkesklooster en de meid van Tjerk Siebes van der Wal, aldaar, beiden overleden. Dat de bureu van Jan N. van der Hoek zwaarigheid hebben gemaakt het lijk te kisten en te begraven. Dat door hem, uit hoofde van spoedige begraving van dat lijk en ter voorkoming van verdere besmetting, is besloten, om tegen geldelijke beloning aan daartoe genegen personen, dit te doen plaats vinden. Een en ander op kosten van de gemeente. Hierop geeft de voorzitter te kennen dat hij het nu nodig heeft geoordeeld de raad op te roepen en haar in overweging te geven maatregelen tegen de verspreiding te nemen". Verder

valt er te lezen dat deze maatregelen onder meer bestaan door "de Geneeskundigen der gemeente dranken en ontsmettingmiddelen (desnoods op kosten van de gemeente) te doen leveren en deze te plaatsen op verschillende adressen in de dorpen". Destijds bestond er nog burenplicht. Bij overlijden van een ingezetene moesten de naaste bureu bepaalde werkzaamheden verrichten, zoals bovengenoemd. In het jaar 1866 stierven er zes personen aan de cholera, volgens genoemd gemeenteverslag.

Nogmaals de cholerabestrijding

In het volgende jaar, op 29 augustus 1867, komt de gemeenteraad in besloten vergadering bijeen. Aan de orde is een vertrouwelijk schrijven van de Commissaris van de Koningin te Leeuwarden, waarin "wordt aanbevolen het vaststellen eener verordening, bij welke aan de politie de magt wordt gegeven de woningen, waarin zich gevallen van besmettelijke ziekten, of die als zoodanig door het gemeentebestuur worden beschouwd, voordoen, binnen te treden en te reinigen en dat straf wordt bepaald op het niet toelaten of het verhinderen der reiniging of desinfectie". Verschillende raadsleden zijn van mening "dat een zoodanige verordening nogal wat bezwaren kunnen opleveren, doordien de politie dan het regt zou bekomen om overal binnen te gaan, zoowel bij de vermogenden als den

behoefigen stand". Hierna komt een aantal heren, onder andere "onze" Gorter, aan het woord en volgens het raadsverslag brengen ze het volgende naar voren: "De heer Gorter geeft te kennen, met het oog op de reiniging der woningen, dat het inspecteren derzelve onderscheidene malen zal moeten plaats hebben. De heren Hulshoff en Boersma wijzen op de groote kosten van het reinigen van de woningen van de armen. De heer Kuipers zegt, dat niemand het bin-

nentreden zijner woning door het bestuur, zal beletten. De heer Oostingh zegt, dat de verordening reinheid van de zijde der ingezetenen zal bevorderen". Met algemene stemmen wordt hierna besloten om het ontwerpen van een dusdanige verordening aan burgemeester en wethouders op te dragen en onder andere de volgende punten, tegen de verspreiding van de cholera, op te nemen. Hierna volgt een uitgebreide opsomming, zoals de woningen van de armen, indien noodzakelijk en wanneer de middelen ontbreken, van vers bedstroom te voorzien. Het meest opmerkelijk punt, in onze ogen van nu, is wel de volgende: "De wenschelijkheid om, zoodra ergens in eene straat een cholera geval zich voordoet, onmiddellijk te beginnen met het branden van teer of het ontwikkelen van teerdampen".

Een "dikke" hypotheek

Wij zijn nu in het jaar 1871. Durk Louws Gorter heeft inmiddels de leeftijd van 76 jaar bereikt. Wat de oorzaak is, valt niet te achterhalen, maar hij heeft dan een grote som geld nodig. Een geldlening, met als onderpand zijn onroerende goederen, is dan een oplossing. Hierna volgt een gedeelte van de tekst van de akte: "Voor mij Meester Horatius Albarda, Notaris te Leeuwarden, verschenen: de Heer Durk Louws Gorter, oud-wethouder van de gemeente Achtkarspelen en landbouwer, wonende te Kootstertille onder Kooten. Welke comparant, aan mij notaris bekend, bij deze verklaarde wettig schuldig te zijn aan den Heer Dirk Kuipers Junior, oud-lid der Provinciale Staten van Friesland en hout-

handelaar te Buitenpost, eene som van veertienduizend gulden, terzake bij hem comparant tot genoegen ter leen ontvangen gelden, aannemende en zich verbindende om gemelde som aan den schuldeischer terug te betalen in één termijn binnen drie maanden na de eerste aanmaning". In de akte wordt verder een opsomming gegeven van het uitgebreide bezit aan huizen en landerijen, onder andere drie huizen, een boomgaard en meer dan tien percelen weiland, gelegen onder Kootstertille en Buitenpost.

Al deze eigendommen worden dus "ten hypotheek" gesteld en wanneer Gorter zijn, in de akte genoemde verplichtingen, niet nakomt, kunnen ze in het openbaar worden verkocht om het verschuldigde bedrag door Kuipers te verhalen.

Ten slotte

Hoe het verder afloopt met de financiële positie van Durk Louws Gorter blijft onduidelijk. Na deze laatste hypotheek in 1871 blijft het tot het overlijden in 1881 "stil" in de notariële archieven en komt zijn naam niet meer voor. Omdat over het jaar 1880 zijn aanslag in de gemeentelijke belastingen maar vrij gering is, wekt het de indruk dat hij niet bepaald als een vermogend man is gestorven. Durk Louws werd 86 jaar oud.

Bronnen

Tresoor te Leeuwarden en gemeente-archief van Achtkarspelen

DIT WAS EEN PUBLICATIE
NAMENS DE STICHTING OUD-
ACHTKARSPELEN

Kadastrale kaart (1832) van het oude dorp Kooten met de buurtschap Kootstertille bij de brug over het Kolonelsdiep.

In het achterhuis

Eenig vaatwerk op veertig gulden.	10 -
Een koperen droefpot op vijf gulden.	5 -
Twee tonen en een vafje op een gulden vyftig cents.	1 - 50
Een voorloft op een gulden vyftig cents.	1 - 50
Een Luigne Cabri, twee kleden en het linnen op tien gulden.	10 -

In de Schuur.

Drie leeren agens gewaardeerd op een hondert veertig gulden.	160 -
Een party turf en bagelane op veertig gulden.	60 -
Een party hooi gefchat op twee hondert vyftig gulden.	250 -
Maar ken en werken, leppen en fchoppen op tien gulden.	10 -
Eenig paar eide tuig op vyftig gulden.	50 -
Een overdekte wagen op een hondert en vyftig gulden.	150 -
Een chair op veertig gulden.	40 -
Twee aardkarren op twintig gulden.	20 -
Een ploeg en een Egge op twintig gulden.	20

Terende Hare

Twee zwarte merrie paarden loopende op het Hoogenlaan, de hiltland onder Waternpoort, gewaardeerd op vijf hondert gulden.	500 -
Een Schimmel heseu linn, en een zwarte dito loopende in Sandte kootstertille, te Samen gefchat op een hondert en vyftig gulden.	150 -

Gedeelte van de in 1841 opgemaakte inventaris van Durk Louws Gorter.

Provincie Vriesland.
AANBESTEDING.

Op Vrijdag den 20 December 1844, des voormiddags te tien uren, zal aan het Gouvernementshuis te *Leeuwarden*, onder nadere goedkeuring, bij inschrijving op gezegeld papier en vervolgens bij opbod, worden aanbesteed:

Het maken van drie nieuwe beschoeiingen, hebbende te zamen eene lengte van 90 el, langs de Erven van D. L. Gorter, W. R. Eldering en F. J. Brouwer, gelegen langs het Kolonelsdiep in het gebuurte Kootstertille.

Het Bestek hiertoe zal tien dagen te voren ter lezing liggen aan opgemeld Gouvernementshuis, aan het *Schuilburger Verlaat*, te *Kootstertille* in de Herberg, en verder in de voor deze Provincie gebruikelijke leesplaatsen of Logementen; terwijl voorts den *derden* dag vóór de aanbesteding de noodige aanwijzing door den aanwezigen Opzigter aan de gegadigden zal worden gedaan en inniddels de nader verlangde inlichtingen te bekomen zijn bij de Heeren Hoofd-Ingenieur *A. C. Kros* en den Provincialen Ingenieur *C. J. Bolten*, beide te *Leeuwarden*.

Leeuwarden,
 den 9 December 1844.

De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland,
 VAN SIJZAMA.

Advertentie in de Leeuwarder Courant uit 1844, waaruit onder andere blijkt dat Durk Louws Gorter wonende aan het Kolonelsdiep in het 'gebuurte' Kootstertille.